



Toshkent davlat
sharqshunoslik universiteti

XXI ASR: FAN VA TA'LIM MASALALARI

ilmiy elektron jurnali

ISSN: 2181-9874



EDUCATION

2025

ХАЛҚАРО ТАЪЛИМ МИГРАЦИЯСИНИНГ ЗАМОНАВИЙ ШАРҚ МАРКАЗЛАРИ

Зулайхо Кадирова
ТДШУ докторанти, PhD
E-mail: zulayxo_kadirova@tsuos.uz

Аннотация. Ушбу мақолада халқаро таълим миграциясининг замонавий Шарқ марказлари таҳлил қилинган бўлиб, халқаро таълим бозоридаги асосий тенденциялар, Осиё мамлакатларининг глобал таълим бозорида тутган ўрни ва уларнинг халқаро талабаларни жалб қилиш стратегиялари ўрганилган. Шунингдек, мақолада Хитой, Ҳиндистон, Корея Республикаси, Япония, Малайзия, Тайвань ва бошқа давлатлардаги таълим миграциясининг ривожланиши, иммиграция сиёсати ва халқаро таълимга таъсир этувчи асосий омиллар кенг ёритилган.

Калит сўзлар: Халқаро таълим, таълим миграцияси, глобал рақобат, интеллектуал миграция, Шарқ таълим марказлари, Осиё университетлари, трансмиллий таълим, халқаро талабалар, таълим сиёсати.

СОВРЕМЕННЫЕ ВОСТОЧНЫЕ ЦЕНТРЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ МИГРАЦИИ

Зулайхо Кадырова
Докторант ТГУВ, PhD
E-mail: zulayxo_kadirova@tsuos.uz

Аннотация. В данной статье анализируются современные восточные центры международной образовательной миграции. Рассматриваются ключевые тенденции мирового образовательного рынка, роль азиатских стран в глобальной образовательной системе и их стратегии по привлечению иностранных студентов. Кроме того, в статье широко освещены развитие образовательной миграции, иммиграционная политика и основные факторы, влияющие на международное образование в таких странах, как Китай, Индия, Республика Корея, Япония, Малайзия, Тайвань и других.

Ключевые слова: Международное образование, образовательная миграция, глобальная конкуренция, интеллектуальная миграция, восточные образовательные центры, университеты Азии, транснациональное образование, международные студенты, образовательная политика.

MODERN EASTERN CENTERS OF INTERNATIONAL EDUCATIONAL MIGRATION

Zulaiho Kadirova

Doctoral student of TSUOS, Ph.D

E-mail: zulayxo_kadirova@tsuos.uz

Annotation. This article analyzes the modern Eastern centers of international educational migration. It examines key trends in the global education market, the role of Asian countries in the international education system, and their strategies for attracting foreign students. Additionally, the article extensively explores the development of educational migration, immigration policies, and the main factors influencing international education in China, India, South Korea, Japan, Malaysia, Taiwan, and other countries.

Keywords: International education, educational migration, global competition, intellectual migration, Eastern education centers, Asian universities, transnational education, international students, education policy.

КИРИШ

Дунё бўйлаб сўнгги эллик йил ичида йилига ўртача 4-6% микдорида ўсиб келаётган¹ халқаро талабалар охирги йигирма йил ичида уч баробарга ортиб, 2001-2021 йиллар орасида уларнинг сони 2,2 миллион кишидан 6,4 миллион кишига етди. 2030 келиб эса, бу кўрсаткич 10 миллиондан ошиши кутилмоқда².

¹ Holon IQ. International education. 2024 global students flow. US outlook. May. 2024. P.5. // https://uploads-ssl.webflow.com/620ed79721f927c823c09714/664f2feb80d9d84c48ae9905_HolonIQ%202024%20Global%20Student%20Flows%20-%20US%20Outlook.pdf

² A. Goodman, Ceo and Mirka Martel. Outlook 2030 Brief: The U.S. and International Education // <https://www.iie.org/publications/outlook-2030-brief-the-u-s-and-international-education/>

Мазкур жараённинг кенгайишига Африка, Осиё, Яқин Шарқ ва Жанубий Америка минтақаларидаги олий таълим тизими ҳажмининг ёшларни қамраб ололмаётганлиги, баъзи ҳолларда таълим сифатидан етарли даражада қониқмаслик, дунё бўйлаб қочоқлар ва улар орасида 18-24 ёшдагилар сонининг ортиб бориши ҳамда ёшларнинг улуши қисқариб бораётган юқори даромадли мамлакатларнинг халқаро рақобатбардошликларини сақлаб қолишларида юқори малакали ишчи кучига бўлган боғлиқларининг тобора ортиб бораётгани каби омиллар таъсир кўрсатмоқда.

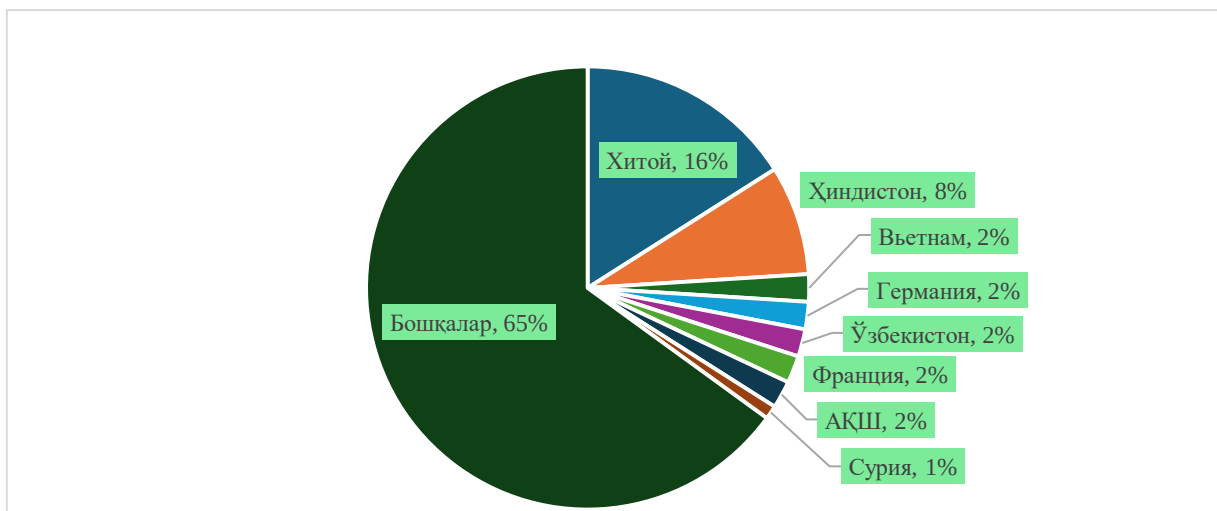
ТАДҚИҚОТ МЕТОДОЛОГИЯСИ

Мақолада тадқиқотнинг назарий ва эмпирик усулларида фойдаланилди. Унда сўнгги тадқиқот нашрлари таҳлили берилган, олинган натижалар статистик маълумотлар билан таққосланган. Муаллиф методологиясида тизимли ёндашув, кузатиш, таққослаш, мавҳумлаштириш, идеаллаштириш ва гуруҳлаш усуллари қўлланилган.

ТАҲЛИЛ ВА НАТИЖАЛАР

2024 йил ҳолатига кўра, халқаро талабаларнинг 57 фоизи осиеликлардан иборат бўлиб, уларнинг 1 миллиондан ортиғини Хитой, 508 минг нафарини Ҳиндистон ҳамда 137 минг нафарини Вьетнам, 123 минг нафарини Германия ва 109 минг нафарини Ўзбекистон фуқаролари ташкил этади. Халқаро талабаларнинг 60 фоиздан ортиғи ўрта даромадли мамлакатлардан ташриф буюрганлар³.

³ International students. Migration data portal// <https://www.migrationdataportal.org/themes/international-students#:~:text=Prominent%20countries%20of%20origin%20of%20international%20students%20in,America%20%28GMDAC%20analysis%20based%20on%20UIS%2C%20202%203%29.>



1-расм. Халқаро талабаларни етказиб берувчи асосий донор мамлакатлар⁴

Ҳозирда энг катта донор мамлакат Хитой бўлишига қарамасдан, кейинги йилларда бу борада Ҳиндистон Хитойни ортида қолдириши прогноз қилинмоқда. 2023 йил ҳолатига кўра, глобал миқёсда халқаро талабалар сонининг ортишининг 63 фоизи Ҳиндистон улушига тўғри келган. Буни бевосита Ҳиндистон аҳолиси таркибида ёшларнинг улуши юқорилиги, мамлакатдаги олий таълимга бўлган талаб ва таклифнинг номуносаблиги ҳамда ҳиндистонлик оилалар орасида хориждаги таълимни қоплаш имкониятига эга бўлганлар сонининг ортиб бораётгани билан изоҳлаш мумкин. Хусусан, АҚШда таълим олаётган ҳинд талабаларнинг 79 фоизи магистратурада, 11 фоизи эса, бакалавриатуранинг айнан STEM йўналишларида таълим олаётган бир пайтда магистратура босқичидаги хитойлик талабаларнинг улуши атиги 37 фоизни ташкил қилмоқда⁵.

Халқаро таълим бозорида ғарб мамлакатларида иммиграция сиёсати кескинлашиб турган бир шароитда халқаро таълим бозорида сўнгги йилларда фаоллашиб ва ўзининг анча юмшоқ иммиграция сиёсати билан жозибадор

⁴ International students. Migration data portal

⁵ Holon IQ. International education. 2024 global students flow. US outlook. May. 2024. P. 25. // https://uploads-ssl.webflow.com/620ed79721f927c823c09714/664f2feb80d9d84c48ae9905_HolonIQ%202024%20Global%20Student%20Flows%20-%20US%20Outlook.pdf

мамлакатларга айланётган Корея Республикаси, Хитой, Туркия, Малайзия ва Тайвань каби мамлакатлар Осиё минтақасида жойлашган мамлакатлардан ташриф буюрувчи талабаларни жалб қилишда фаоллашмоқда. Айнан инглиз тилидаги таълим йўналишларининг ташкил этилиши Осиё минтақасидаги мамлакатларнинг глобал таълим бозоридаги иштирокининг фаоллашувига туртки бермоқда. Бугунги кунда ЕТР дастурларининг 12 фоизи Шарқий Осиё мамлакатлари (Малайзия, Япония, Корея, Таиланд)га ва тахминан 6 фоизи Хитойга тўғри келади⁶.

Хусусан, 70 фоизга яқин талабалари ғарб мамлакатларида таълим олаётган Япониядаги 231 минг нафар халқаро талабаларнинг 80 фоизи Осиёнинг Хитой, Вьетнам, Непал, Корея ва Индонезия каби мамлакатларидан, айнан 45 фоизи эса, Хитойдан ташриф буюрган⁷. Ўз навбатида халқаро талабалар оқимининг катта қисмини ташкил қилувчи хитойлик талабалар учун хитой оилаларнинг молиявий аҳволи яхшиланиб, уларнинг ўз фарзандларини учун хориждаги таълимни тўлаб беришга қодирликларининг ошиши ва Хитойнинг халқаро таълим бозоридаги муҳим донор мамлакатлардан бирига айланишига қарамай, сўнгги йилларда мамлакат иқтисодиётининг ўсиши, мамлакатда етакчи ва рақобатбардош университетлар сонининг ортиши, мультихалқаро иш берувчиларнинг кўпайиши ҳамда пандемия ва унинг оқибатлари кўплаб хитойлик талабаларни ўз ватанларида ёки минтақа ичида таълим олишга мажбур қилиши Хитойнинг янги халқаро таълим марказларидан бирига айланишига туртки бермоқда. Хорижда таълим олишни режалаштирган хитойлик ёшлар ўртасида ўтказилган сўровномаларнинг кўрсатишича, 2023 йилга келиб хорижда, хусусан минтақа ташқарисида таълим олишни хоҳловчилар сони 2019 йилга нисбатан қисқарган.

⁶ Number of English-taught degree programmes rises by 22% from 2021 to 2024. ICEF monitor// <https://monitor.icef.com/2024/06/number-of-english-taught-degree-programmes-rises-by-22-from-2021-to-2024/>

⁷ Japan aims to rebuild foreign enrolment by 2027. ICEF monitor// <https://monitor.icef.com/2023/03/japan-aims-to-rebuild-foreign-enrolment-by-2027/>

Хусусан, бу кўрсаткич АҚШ учун 45 фоиздан 34 фоизга, Буюк Британия учун 33 фоиздан 31 фоизга, Канада учун 24 фоиздан 21 фоизга, Австралия учун 20 фоиздан 14 фоизга қисқарганини, аксинча Гонконг, Хитой учун 10 фоиздан 15 фоизга, Япония учун 9 фоиздан 15 фоизга, Сингапур учун 9фоиздан 14 фоизга ўсган.

Шу ўринда хитойлик таълим олувчилар орасида яна бир янги тенденция, яъни 12 йиллик мактаб таълими (К-12) учун ҳам хитойликлар ўз фарзандларини Малайзия, Таиланд ва Сингапур каби мамлакатлардаги ғарбий университетлар билан боғлиқ бўлган халқаро мактабларга юбориш ҳолатлари кенгаймоқда. Хусусан, хитойлик мазкур таълим талабгорлари сони 2020-2021 йилларда Малайзия ва Таиландда 150 фоизга ортган⁸. Аммо Хитойда ёшлар орасида давом этаётган юқори ишсизлик хитойликларни мамлакат ташқарисида таълим олиш имкониятларини янада диверсификациялашга ундамоқда. 144 та мактаб битирувчилар ўртасида ўтказилган сўровномага кўра, 2024 йилда битирувчиларнинг 1/3 қисмига яқини 1 та мамлакатдаги, 37 фоизи 2 та мамлакатдаги, 24 фоизи эса 3 та мамлакатдаги университетларга таълим олиш учун ҳужжатлар тақдим этган⁹.

Аҳоли камайиши муаммосига қарши кураш бошлаган ҳамда 2020-2040 йиллар оралиғида маҳаллий аҳоли орасида университетга топшириши мумкин бўлган талабалар сони 40 фоизга қисқариши кутилаётган¹⁰ Корея Республикаси эса, 2023 йилга келиб, вьетнамлик талабаларни Канадага нисбатан 75 фоизга,

⁸ Special report: Chinese students are turning to Asian destinations in greater numbers.ICEF monitor// <https://monitor.icef.com/2023/06/special-report-chinese-students-are-turning-to-asian-destinations-in-greater-numbers/>

⁹ Demand for study abroad rising in China but students considering more destinations in 2024. ICEF monitor// <https://monitor.icef.com/2024/02/demand-for-study-abroad-rising-in-china-but-students-considering-more-destinations-in-2024/>

¹⁰ Korea eases work and visa policies in a bid to further boost foreign enrolment.ICEF monitor// <https://monitor.icef.com/2023/07/korea-eases-work-and-visa-policies-in-a-bid-to-further-boost-foreign-enrolment/>

АҚШга нисбатан эса, 62 фоизга кўпроқ жалб қила олган¹¹. Бугунги кунда Хитой, Вьетнам ва Ўзбекистонлик талабалар мамлакатдаги халқаро талабаларнинг 75 фоизини ташкил қилади. Ҳукумат томонидан талабаларга ҳафтасига ишлашга рухсат бериладиган соатларни ошириш, дам олиш кунлари чекловларсиз ишлашга рухсат бериш, талабаларни виза олишлари учун молия талаб миқдорини қисқартириш, таълимни тугатгач иш қидириш учун малакатда қолиш муддатини 6 ойдан 3 йилга узайтириш, хорижлик талабалар даъвогар бўла оладиган иш ўринларини кўпайтириш, STEM соҳасида таълим олувчи талабаларга стипендияларни кўпайтириш ва мазкур соҳа битирувчиларига мамлакат резиденти бўлиш имкониятларини яратиш ва енгиллаштириш, халқаро талабаларга жавоб берувчи университетларни кўпайтириш ва уларга имтиёзлар бериш каби чораларни кўриш билан ҳозирда 207 минг нафарни ташкил қилаётган халқаро талабалар сонини 2027 йилга келиб 300 минг нафарга етказишни мақсад қилган.

Шу ўринда осиёлик талабаларнинг хориждаги таълим харажатларининг қоплай олиши масаласи муҳим роль ўйнайди. Бу борада QS томонидан ҳамёнбоплиги нуқтаи назаридан етакчи бўлган талабалар шаҳарлар рейтингида айнан Осиё мамлакатларидаги Сингапур, Токио, Гонконг, Сеул ва Куала Лумпур каби шаҳарлар етакчилик қилган. Айнан мазкур мамлакатлар талабалар учун энг яхши шаҳарлар рейтингида ҳам топ 20 таликдан жой олган¹².

Бир томондан, географик ва маданий яқинлик, ҳамёнбоп таълим харажатлари каби омиллар осиёликлар учун минтақа ичида жойлашган юқори рейтингларга эга университетларга афзаллик беришларида муҳим аҳамият касб этмоқда. Бошқа томондан эса, Канада, Австралия ва Буюк Британия каби

¹¹ South Korea on track to attract thousands more international students within the decade.ICEF monitor// <https://monitor.icef.com/2024/07/south-korea-on-track-to-attract-thousands-more-international-students-within-the-decade/>

¹² QS Best Student Cities 2023// <https://www.topuniversities.com/city-rankings/2023>

мамлакатларда хорижлик талабаларни жалб қилиш суръатларини секинлаштиришга қаратилган сиёсат олиб борилаётган бир пайтда Осиё мамлакатлари халқаро талабаларни жалб қилиш бўйича рекорд кўрсаткичларга эришишни ўз олдиларига мақсад қилиб қўйдилар.

Шарқий Осиё минтақасида халқаро талабалар оқими 2023 йилда 2022 йилга нисбатан 22 фоиз, хусусан, Японияда 21 фоиз, Малайзияда 14 фоиз (2021-2022 йилларда 28 фоиз), Корея Республикасида 24 фоизга ошган. Тарихан қуйи туғилиш кўрсаткичлари кузатилаётган, 2035 йилга келиб фертилик кўрсаткичи дунё бўйлаб энг қуйи даражага тушиши кутилаётган ва шу сабабли иқтисодиётда иш кучи танқислиги муаммоси чуқурлашиб бораётган Тайвань ҳам 2023 йилга келиб, пандемия давридаги йўқотишларни 90 фоизга тиклаб олиш имкониятига эга бўлди. 2030 йилга келиб 400 минг нафар ишчи кучи танқислигига учраши кутилатаётган мазкур мамлакат Хитой, Гонконг ва Сингапур каби мамлакатлар билан иқтидорли ёшлар учун рақобатлашиш зарурлигини англаб етмоқда ва шу муносабат билан 2030 йилга келиб мазкур оқим хажмини 320 минг кишига етказишни режалаштирган¹³.

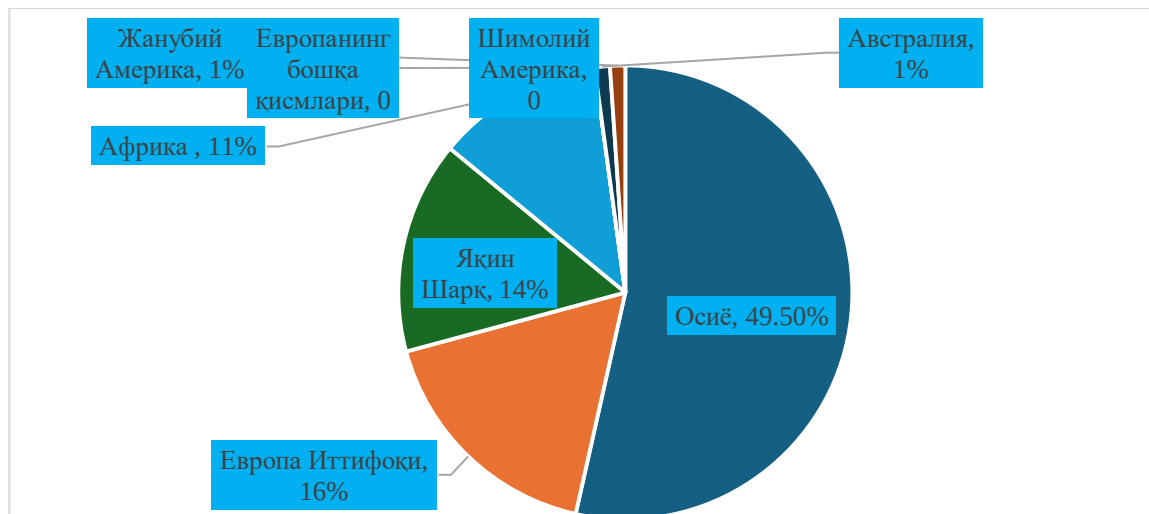
Пандемия ва геосиёсий вазият борасидаги босимнинг ортиши кишиларда уйларида узок бўлмаган ёки тарихий, маданий, этник жиҳатдан яқин ва қулай бўлган ҳудудларда таълим олиш имкониятларини кенгайтди. 2020 йил ҳолатига кўра, халқаро талабалар таркибида осиелик талабалар Тайванда 40 фозни, Кореяда 50 фоизни, Хитойда 60 фоизни, Японияда 94 фоизни ташкил қилади¹⁴. Айнан пандемия ва унинг асоратларини юмшатиш шароитида халқаро талабалар орасида Осиё мамлакатларида нисбатан арзонга ғарб дипломларига эга бўлиш имконини берувчи трансмиллий таълим (TNE-Transnational education) тизими

¹³ Taiwan ties new international recruitment goals to labour shortages.ICEF monitor// <https://monitor.icef.com/2023/02/taiwan-ties-new-international-recruitment-goals-to-labour-shortages/>

¹⁴ Closer to home: Intra-regional mobility in Asia.ICEF monitor// <https://monitor.icef.com/2019/12/closer-to-home-intra-regional-mobility-in-asia/>

кенг ривожлана бошлади. 2020-2021 йиллар давомида Британия институтлари томонидан 218 та мамлакатнинг 510 минг нафар талабаларига трансмиллий таълим хизматлари кўрсатилган. Трансмиллий таълим соҳасида етакчи бўлган Буюк Британияда 156 та ташкилот TNE хизматларини тақдим этиб, уларнинг 15 таси мамлакатдаги жами TNE иштирокчиларининг 50 фоизини жалб қилган.

Мазкур таълим шакли тингловчиларининг катта қисми Осиё минтақасидан бўлиб, мамлакатлар кесимида уларнинг 12 фоизи Хитой, 9,5 фоизи Малайзия 7,5 фоизи Шри-Ланка, 5,5 фоизи Сингапур, 4,7 фоизи Миср улушига тўғри келади. Мазкур таълим тури тингловчиларининг 67 фоизи бакалавриатура, 31 фоизи эса магистратура босқичига тўғри келади¹⁵.



2-расм. Буюк Британия трансмиллий таълим тизими иштирокчилари¹⁶

Ҳар йили ўртача 15 минг нафар талабани хорижга таълим олишга юборадиган БАА 2023 йилдан бошлаб 2028 йилга қадар 6 минг нафар маҳаллий

¹⁵ The scale of UK higher education transnational education 2020–21. Trend analysis and regional highlights. British council. UK 2022. P.2,18. // <https://www.universitiesuk.ac.uk/sites/default/files/field/downloads/2022-11/UUKi%20Scale%20of%20UK%20HE%20TNE%202020-21%20updated.pdf>

¹⁶ The scale of UK higher education transnational education 2020–21. Trend analysis and regional highlights. British council. UK 2022. P.2,18. // <https://www.universitiesuk.ac.uk/sites/default/files/field/downloads/2022-11/UUKi%20Scale%20of%20UK%20HE%20TNE%202020-21%20updated.pdf>

талабаларни 2+2 шаклидаги трансмиллий таълим тизими бўйича АҚШ ва Канадада таълим олишларини молияштиришга қаратилган қиймати 520 миллион АҚШ долларилик Khotwa (RizeUp) дастурини ишга туширди¹⁷. Шунингдек, Саудия Арабистони ҳукумати томонидан 2030 йилга қадар инглиз тилида сўзламайдиган Япония, Корея ва Германия каби мамлакатларга 2030 йилга 70 минг нафар талабаларни таълим олиш учун юборишни бошлаган¹⁸. 2020 йилда халқаро талабаларни юбориш бўйича тўртинчи ўринда бўлган мисрлик талабаларнинг 1/3 қисми БАА ва Саудия Арабистонида таълим олган. Ўз навбатида хорижий университетларнинг филиалларига рекорд даражадаги сонга эга бўлган Мисрга ҳам БАА, Саудия Арабистони, АҚШ, Туркия ва Германия каби мамлакатлардан 34 минг нафар хорижий талабалар ўқишга келади.

2021 ва 2023 йилларда 10 минг нафар талабалар ўртасида ўтказилган сўровномалар натижасига кўра, хорижий мамлакатга бориб кундузги таълим олишни режалаштираётган талабалар улуши 81 фоиздан 71 фоизга қисқарган. Шунингдек, ўз мамлакатада туриб аккредитациядан ўтган хорижий ҳамкор университетда ўқиш истагини билдирган талабалар улуши 10 фоиздан 17 фоизга ошган. Трансмиллий таълим шаклини танлов сифатида қабул қилаётган талабалар учун хорижий таълим учун нисбатан арзон тўлов, таълимдан сўнгги халқаро квалификациядан миграцияни амалга ошириш мақсадида фойдаланиш, битирувчиларнинг таълимдан сўнг ишлаш имкониятига эга бўлишлари, юқори рейтингга эга бўлган университетда таълим олиш имкониятини осон қўлга киритиш каби омиллар роль ўйнайди. Аммо мазкур таълим шаклининг асосий ҳал қилувчи мотиви бу – хорижий университет дипломига эга бўлган талабаларнинг хорижга бориб ишлаш ҳуқуқини қўлга киритиш ҳисобланади.

¹⁷ UAE sets a new tone for scholarship programmes in the Persian Gulf// <https://monitor.icef.com/2022/11/uae-sets-a-new-tone-for-scholarship-programmes-in-the-persian-gulf/>

¹⁸ Updated Saudi scholarship programme will send 70,000 students abroad by 2030 // <https://monitor.icef.com/2022/05/updated-saudi-scholarship-programme-will-send-70000-students-abroad-by-2030>

Шунингдек, хорижга бориб ўқиш истаги камайган талабаларнинг 56 фоизи хориж мамлакатларидаги яшаш харажатларининг ошиши уларнинг қаерда таълим олишлари борасидаги режаларига ўзгартириш киритишга сабаб бўлган¹⁹. Айнан трансмиллий таълим шакли шу каби муаммоларни юзага келишини олдини олишга хизмат қилмоқда.

Халқаро таълим миграциясининг ривожланишини унинг иштирокчиларининг халқаро таълим бозоридаги юзага келаётган сабаб ва омиллар ҳамда оқибатларга бўлган муносабати асосида баҳолаш мақсадга мувофиқ бўлади. Хусусан, 32 та мамлакатдан ташриф буюрган 166 нафар АҚШда таълим олаётган талабалар ўртасида ўтказилган сўровномалар натижаларига кўра, респондентларнинг хорижда таълим олишига ижтимоий сабаблардан ҳам кўра, профессионал омиллар етакчилик қилишини кўриш мумкин. Респондентларнинг 88 фоизи уларнинг хорижда таълим олишига у ердаги таълим тизимининг юқори сифат эга эканлиги ҳамда уларнинг 74 фоизи хорижий таълим келажакда карьера имкониятлари эшигини очиб беришини маълум қилганлар.

АҚШда таълим олиш 83 фоиз респондентларга улар танлаган соҳа бўйича анча сифатли таълим олиш, 73 фоиз респондентларга яхшироқ профессионал “нетворкинг”га эга бўлиш, 70 фоизига яхшироқ устоз ва маслаҳатчига учраш, 69 фоизига яхшироқ иш топиш имкониятларини яратиши маълум бўлган. АҚШдаги талабаларнинг 78 фоизи таълимни тугатгач мамлакатда қолишни режалаштирган бўлиб, уларнинг бу қарорга келишидаги 4 та асосий сабабнинг учтаси профессионал омиллар бўлиб, атиги 20 фоизгина респондентларга АҚШда қолиш қарорига ижтимоий омиллар таъсир қилгани маълум бўлган.

Респондентлар орасида таълимдан сўнг ўз карьера режаларини академик муҳитдан ташқарида давом эттириш истагида бўлганларнинг 90 фоизи АҚШда

¹⁹ Survey finds students more open to branch campus study. ICEF monitor// <https://monitor.icef.com/2023/12/survey-finds-students-more-open-to-branch-campus-study/>
www.sharqjurnali.uz

қолишни режалаштирган. Аксинча, ўз карьерасини академик муҳитда давом эттириш истагида бўлганларнинг 86 фоизи уларнинг фаолияти ўз Ватанларида ватандошлари томонидан кўпроқ қўллаб-қувватланишини билдирганлар. Таълимдан сўнг АҚШни тарк этишни истгани билдирган респондентларнинг 72 фоизи учун оила асосий омил бўлган²⁰. Шунингдек, респондентларнинг 64 фоизини осийликлар ташкил этган мазкур тадқиқот натижаларида халқаро талабалар АҚШ таълим тизимининг сифати ва кучли томонини унинг танқидий фикрлашга асосланганлиги, уларнинг ватанларида олган базавий билимлари кучли бўлишига қарамасдан АҚШнинг танқидий фикрлаш ва аудитория муҳокамасига асослаган таълим тизими уларнинг билимларини чуқурлашувида муҳим роль ўйнашини таъкидлаганлар. АҚШда олий таълим харажатлари йилига халқаро талабалар учун 2004-2022 йиллар оралиғида деярли 50 фоизга қимматлашганига, яъни 32 минг АҚШ долларидан 51 минг АҚШ долларига етганига қарамай, халқаро талаблар оқими 60 фоиздан ортиқ миқдорда ўсган²¹.

British Council томонидан ўтказилган тадқиқотларга кўра, пандемия давридаги катта йўқотишлардан 2023 йилга келиб тўлиқ тикланиб олган халқаро талабаларни қабул қилувчи йирик мамлакатларда 2023 йилда рекорд даражада юқори бўлган талабаларни қабул қилди ва 2024 йилдан бошлаб Австралия, Канада ва Буюк Британияда уларни қабул қилиш хажми аста-секин қисқариб, узоқ муддатли барқарор даражага қайтади. Эндиликда мазкур мамлакатлар талабалар сонига қаратилган урғудан, энг яхши талабаларни жозибадор шароитларга таклиф қилишга қаратилган сифат кўрсаткичларига кўпроқ эътибор қаратадилар.

²⁰ Xueying Han ,Galen Stocking,Matthew A. Gebbie,Richard P. Appelbaum. Will They Stay or Will They Go? International Graduate Students and Their Decisions to Stay or Leave the U.S. upon Graduation// <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0118183>

²¹ Holon IQ.International education. 204 global students flow.US outlook.May.2024.P.16.// https://uploads-ssl.webflow.com/620ed79721f927c823c09714/664f2feb80d9d84c48ae9905_HolonIQ%202024%20Global%20Student%20Flows%20-%20US%20Outlook.pdf

ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР

Глобал демографик вазият ва университетлардаги таълим сифати кейинги йилларда ҳам халқаро таълим миграциясининг муҳим омили бўлиб қолади ва мазкур оқим мамлакатлар ўртасидаги рақобатбардошликни кучайтиради. Кейинги 30 йил ичида 75 фоизи Осиё ва Африка минтақасидан бўлган инглиз тилидаги олий таълимга ва етакчи университетларнинг дипломига эҳтиёж сезувчи мактаб битирувчилар ҳисобига потенциал халқаро талабалар сони кўшимча 1 миллиардга кишига ортиши башорат қилинмоқда²². Бу эса халқаро таълим бозорининг ҳам донорлари, ҳам реципиентлари олдига янги стратегик вазифаларни қўйиш ҳамда мазкур жараённинг хавфсизлик ва ижтимоий муаммолар билан боғлиқ асоратларини камайтириш ва унинг ижобий оқибатларини оширишга қаратилиши лозим. Шунингдек, Осиё давлатларида халқаро таълим миграциясини рағбатлантириш, инглиз тилидаги таълим дастурларини кенгайтириш, трансмиллий таълимни ривожлантириш, талабалар учун моддий ёрдам дастурларини кўпайтириш ҳамда ҳамёнбоп таълим имкониятларини яратиш халқаро таълим миграциясини янада ривожлантириш ва Осиё мамлакатларининг глобал таълим бозоридаги рақобатбардошлигини оширишга ижобий таъсир кўрсатади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Кадирова З. А. Миграция через образование ведет к «утечке мозгов» // Экономическое обозрение. – 2019. – №. 11(239). – С.18-25.
2. Kadirova Z. Professionallarning xalqaro mehnat migratsiyasini tartibga solishning asosiy tamoyillari //Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot. – 2024. – T. 2. – №.8. – B.1117-1120.
3. Kadirova Z.A.Regulation of International Intellectual Migration//American Journal of Economics and Business Management.– 2024. – №. 7.

²² Holon IQ.International education. 204 global students flow.US outlook.May.2024.P.5.// https://uploads-ssl.webflow.com/620ed79721f927c823c09714/664f2feb80d9d84c48ae9905_HolonIQ%202024%20Global%20Student%20Flows%20-%20US%20Outlook.pdf

4. Kadirova Z.A. Intellektual migratsiyani tadqiq etishning konseptual asoslari// MARKAZIY OSIYODA JAMIYAT, GENDER VA OILA. – 2024. – №.3. – B.14-20.
5. Olimov M., Grote J., Gharleghi B. Turning brain drain into brain circulation in Central Asia //Dialogue of Civilizations Research Institute. Volkswagen Foundation. – 2020. – T. 19.;
6. Кадирова З.А., Газиева С.С. Интеллектуал миграция ва унинг хусусиятлари //XXI Asr: Fan va ta’lim masalalari (XXI Век: Вопросы науки и образования). – 2024. – Т. 2. – №. 2. – С. 1-23.
7. Holon IQ. International education. 2024 global students flow.US outlook. May. 2024. P.5. // https://uploads-ssl.webflow.com/620ed79721f927c823c09714/664f2feb80d9d84c48ae9905_HolonIQ%202024%20Global%20Student%20Flows%20-%20US%20Outlook.pdf
8. A. Goodman, Ceo and Mirka Martel. Outlook 2030 Brief: The U.S. and International Education//[https://www.iie.org/publications/outlook-2030-brief-the-u-s-and-international-education/International students. Migration data portal//https://www.migrationdataportal.org/themes/international-students#:~:text=Prominent%20countries%20of%20origin%20of%20international%20students%20in,America%20%28GMDAC%20analysis%20based%20on%20UIS%20C%20202%203%29.](https://www.iie.org/publications/outlook-2030-brief-the-u-s-and-international-education/International%20students.%20Migration%20data%20portal//https://www.migrationdataportal.org/themes/international-students#:~:text=Prominent%20countries%20of%20origin%20of%20international%20students%20in,America%20%28GMDAC%20analysis%20based%20on%20UIS%20C%20202%203%29.)
9. Number of English-taught degree programmes rises by 22% from 2021 to 2024.ICEF monitor// <https://monitor.icef.com/2024/06/number-of-english-taught-degree-programmes-rises-by-22-from-2021-to-2024/>
10. Japan aims to rebuild foreign enrolment by 2027.ICEF monitor// <https://monitor.icef.com/2023/03/japan-aims-to-rebuild-foreign-enrolment-by-2027/>
11. Special report: Chinese students are turning to Asian destinations in greater numbers.ICEF monitor// <https://monitor.icef.com/2023/06/special-report-chinese-students-are-turning-to-asian-destinations-in-greater-numbers/>
12. Demand for study abroad rising in China but students considering more destinations in 2024. ICEF monitor// <https://monitor.icef.com/2024/02/demand-for-study-abroad-rising-in-china-but-students-considering-more-destinations-in-2024/>
13. Korea eases work and visa policies in a bid to further boost foreign enrolment.ICEF monitor// <https://monitor.icef.com/2023/07/korea-eases-work-and-visa-policies-in-a-bid-to-further-boost-foreign-enrolment/>
14. South Korea on track to attract thousands more international students within the decade.ICEF monitor// <https://monitor.icef.com/2024/07/south-korea-on-track-to-attract-thousands-more-international-students-within-the-decade/>
15. QS Best Student Cities 2023// <https://www.topuniversities.com/city-rankings/2023>

16. Taiwan ties new international recruitment goals to labour shortages.ICEF monitor// <https://monitor.icef.com/2023/02/taiwan-ties-new-international-recruitment-goals-to-labour-shortages/>

17. Closer to home: Intra-regional mobility in Asia.ICEF monitor// <https://monitor.icef.com/2019/12/closer-to-home-intra-regional-mobility-in-asia/>

18. The scale of UK higher education transnational education 2020–21.Trend analysis and regional highlights.British Council. UK 2022. P.2,18. // <https://www.universitiesuk.ac.uk/sites/default/files/field/downloads/2022-11/UUKi%20Scale%20of%20UK%20HE%20TNE%202020-21%20updated.pdf>

19. The scale of UK higher education transnational education 2020–21.Trend analysis and regional highlights.British council. UK 2022. P.2,18. // <https://www.universitiesuk.ac.uk/sites/default/files/field/downloads/2022-11/UUKi%20Scale%20of%20UK%20HE%20TNE%202020-21%20updated.pdf>

20. UAE sets a new tone for scholarship programmes in the Persian Gulf// <https://monitor.icef.com/2022/11/uae-sets-a-new-tone-for-scholarship-programmes-in-the-persian-gulf/>

21. Updated Saudi scholarship programme will send 70,000 students abroad by 2030 // <https://monitor.icef.com/2022/05/updated-saudi-scholarship-programme-will-send-70000-students-abroad-by-2030/>

22. Survey finds students more open to branch campus study.ICEF monitor// <https://monitor.icef.com/2023/12/survey-finds-students-more-open-to-branch-campus-study/>

23, Xueying Han ,Galen Stocking,Matthew A. Gebbie,Richard P. Appelbaum. Will They Stay or Will They Go? International Graduate Students and Their Decisions to Stay or Leave the U.S. upon Graduation// <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0118183>